

ภาพสตรีในสุภาซิมลา

นูรีดา อิบนิสุลัยมาน¹

Received : August 31, 2021

Revised : January 1, 2022

Accepted : March 23, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาวิเคราะห์คตินิยม แนวความคิดความเชื่อและคำสั่งสอนในสุภาซิมลาว่าด้วยบทบาทและหน้าที่ของสตรี โดยศึกษารวบรวมและวิเคราะห์สุภาซิมลาที่เกี่ยวข้องกับสตรีใน พจนานุกรมสุภาซิมลา ฉบับที่ 2 (Kamus Istimewa Peribahasa Melayu Edisi Kedua) ที่รวบรวมโดย อับดุลละฮ์ ฮุสเซน (Abdullah, 1991) และ พจนานุกรมสุภาซิมลา สำหรับนักศึกษา (Kamus Peribahasa Melayu untuk Pelajar) ที่รวบรวมโดย มุฮัมมัดตาจูดิน ฮาจีอับดุลละฮ์มาน (Mohd.Tajudin, 1999) คตินิยม แนวความคิดความเชื่อ และคำสั่งสอนนั้นสะท้อนแนวคิดและหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ตามบทบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน โดยเฉพาะบทอัน-นีสอา (surah An-Nisaa) ซึ่งเป็นคำสอนว่าด้วยการดำเนินชีวิต ของสตรีในทุกขั้นตอนของชีวิต เช่น การประพฤติกรรมที่ดีและไม่ดีของสตรี การแต่งงาน บทบาทและหน้าที่ของภรรยาและ มารดา การหย่าร้าง ผู้วิจัยพบว่าสุภาซิมลาคำสอนที่เกี่ยวข้องกับสตรีนี้ ส่วนหนึ่งมีที่มาจากหลักศาสนาอิสลามซึ่งเป็นหลักการที่ คุ่มครองสิทธิและเสรีภาพของสตรี อันต่างไปจากความเข้าใจของผู้คนทั่วไปที่มีมุมมองว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่กดขี่จำกัด สิทธิและเสรีภาพของสตรี ผู้วิจัยนำหลักการที่ระบุไว้ในอัลกุรอานมาประกอบการศึกษา

คำสำคัญ : สุภาซิม, มลายู, สตรี, ครอบครัว, อิสลาม

¹ หน่วยงานผู้แต่ง: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อีเมล : nuhuzda@yahoo.com

The Portrayal of Women in Malay Proverbs

Nureeda Ibni Sulaiman²

Received : August 31, 2021

Revised : January 1, 2022

Accepted : March 23, 2022

Abstract

This paper analyzes the ideology, belief and doctrines in Malay proverbs regarding the role and function of Malay women (Muslimah). This study compiled and analyzed Malay proverbs about women in *Kamus Istimewa Peribahasa Melayu Edisi Kedua (A Special Dictionary of Malay Proverbs, 2nd Edition)* compiled by Abdullah Hussain and published in 1991 and *Kamus Peribahasa Melayu Untuk Pelajar (Dictionary of Malay Proverbs for Students)* compiled by Mohd. Tajudin Hj. Abd. Rahman and published in 1999. The study finds that many proverbs reflect Islamic teachings as stated in the Al-Qu'ran, in particular, the chapter An-Nisaa, which contains doctrines for women at almost all stages of their lives, governing their good and bad conduct, marriage, roles and responsibilities as wives and mothers, getting divorced and being widowed. The researcher argues that the principles of Islam protect the rights and freedom of women, with evidence from the Al-Qu'ran. This challenges the common view that Islam oppresses and limits the rights and freedom of women.

Keywords : proverbs, Malay, women, family, Islam

² Affiliation: Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

E-mail : nuhuzda@yahoo.com

1. บทนำ

สุภาซิมมิกสะท้อนให้เห็นปรัชญา แนวความคิด ความเป็นปัจเจกบุคคลและลักษณะของชนชาติที่สร้างสรรค์และใช้สุภาซิมมิกเป็นตัวสะท้อนวัฒนธรรมความเป็นอยู่บนพื้นฐานของลักษณะนิสัยของคนในแต่ละสังคม ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อธิบายความหมายของคำว่า “สุภาซิม” ไว้ว่า “สุภาซิมคือถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานมีความหมายเป็นคติสอนใจ” (The Royal Institute, 1999, p. 1206) บทความเรื่องสุภาซิมมิกสอนหญิงในเว็บไซต์คลังปัญญาไทยอธิบายคำว่า “สุภาซิม” ไว้ว่า “สุภาซิมได้แก่คำพูดที่พูดออกมา เป็นทำนอง สำนวนโวหาร หรือคำพังเพย และมีเนื้อความหรือความหมายที่ดี เป็นคำตักเตือนสั่งสอนและสะกิดใจให้ระลึกถึงเสมอ” (Klangpanyathai, 2020)

สำหรับสังคมมลายูอย่างประเทศมาเลเซียก็ปรากฏการใช้สุภาซิมมาหลายยุคหลายสมัย สุภาซิมเป็นงานวรรณกรรมมุขปาฐะ (kesusasteraan lisan Melayu) และเป็นส่วนหนึ่งของวรรณคดีพื้นบ้านซึ่งไม่ให้ความสำคัญแก่ชื่อผู้เขียน แต่จะถือเป็นผลิตผลของสังคมนั้น ๆ จึงไม่มีใครทราบว่สุภาซิมเหล่านี้สร้างสรรค์สร้างขึ้นเมื่อใดและใครเป็นผู้แต่ง (Abdullah, 1991, p. VII) ในเนื้อหาของสุภาซิมมักจะสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ความคิด ตลอดจนโลกทัศน์ และวัฒนธรรมของคนในสังคมหรือชนชาติของเจ้าของสุภาซิม รวมถึงสะท้อนทัศนคติและความเชื่อที่อวกเญยในสังคมนั้น ๆ เนื่องจากสุภาซิมมีการใช้กันอย่างกว้างขวางในสังคมมลายูไม่ว่าในกลุ่มชนระดับใด ดังที่ ซะบา (Za'ba, 1965) ผู้เป็นนักวิชาการด้านภาษาและแนวคิดมลายูให้คำจำกัดความของคำว่า “สุภาซิม” ไว้ว่า

“สุภาซิมคือการร้อยเรียงถ้อยคำสั้น ๆ ซึ่งเป็นที่ติดปากของผู้คนในสังคมตั้งแต่โบราณกาลเนื่องจากการใช้ภาษาที่สละสลวยและเยียบคม มีจุดมุ่งหมายที่กว้างและเป็นจริง สุภาซิมนำมาใช้ในการเปรียบเปรยและสั่งสอนตักเตือน ตลอดจนเป็นบทเรียนและคติสอนใจให้แก่ผู้คนในสังคม” (p. 165)

และกล่าวว่า

“สุภาซิมเปรียบเสมือนไข่มุกอันล้ำค่าซึ่งได้รับการเจียรไนจากความเก่งกาจของผู้ประพันธ์ ข้างในสุภาซิมบรรจุเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของความทุกข์ยาก ความสุขหรือเรื่องราวในทุกแง่มุมของชีวิตที่ประสบพบเจอโดยคนชนชาตินั้น ๆ ชนชาติหนึ่ง ๆ สามารถศึกษาเรียนรู้โลกทัศน์และความคิดของคนในชนชาติตนได้จากเรื่องราวในชีวิตที่ผ่านมาหากได้พลิกอ่านสุภาซิมเหล่านั้น” (Za'ba, 1965, p. 165)

คุณลักษณะของสุภาซิมเช่นนี้ปรากฏในทุกเชื้อชาติและภาษา สุภาซิมที่คิดค้นและแต่งขึ้นโดยประชาชนและปราชญ์ในชุมชนประกอบไปด้วยเรื่องราวของความเป็นจริง มีความหมายที่กว้างและเป็นที่น่าเชื่อถือ ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ अबดุลละฮ์ ฮุสเซน (Abdullah, 1991, p. vii) ผู้รวบรวมสุภาซิม เขียนไว้ในคำนำของพจนานุกรมสุภาซิมไว้ว่า สุภาซิมมลายูมีที่มาจากสามแหล่ง คือ 1) ประชาชนคนมลายูคิดและสร้างสรรค์ขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตของพวกเขา 2) ปราชญ์หรือผู้มีความรู้ได้ขบคิดและสรรค์สร้างสุภาซิมมลายูเหล่านี้ขึ้น และ 3) เป็นคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน เขากล่าวว่าสังคมสมัยก่อนยังไม่มีกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนสมัยปัจจุบัน นักปราชญ์ นักคิด และผู้รู้ในสังคมจึงหยิบยกคำสอนในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานที่ได้กำหนดขึ้นโดยพระเจ้ามาใช้เป็นเกณฑ์ในการสั่งสอนตักเตือนผู้คนในสังคมให้ปฏิบัติดี โดยนำหลักคำสอนเหล่านั้นมาปรับใช้ในรูปแบบของสุภาซิม (Abdullah, 1991, p. viii) จากคำจำกัดความข้างต้น สุภาซิมมลายูจึงเป็นแหล่งข้อมูลหรือเป็นภาพสะท้อนเรื่องราวชีวิตและวัฒนธรรมของคนมลายูได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ

การเมือง สังคม ตลอดจนปรัชญาความคิดและลักษณะนิสัยของบุคคลรวมถึงภาพสะท้อนบทบาทและสถานภาพสตรีซึ่งผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาในครั้งนี้

จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ศึกษาเรื่องสตรีในสังคมมาเลเซียโดยใช้แนวคิดสตรีนิยมและแนวคิดปิตาธิปไตยมักจะมองว่าสตรีมีบทบาทและสถานภาพในสังคมไม่เท่าเทียมกับบุรุษ สตรีมักจะถูกกดทับ ถูกเอารัดเอาเปรียบและมีความเหลื่อมล้ำระหว่างสตรีและบุรุษในสังคม ดังเช่นงานวิจัยเรื่อง “Female Stereotyping and Gender Socialization through Proverbs and Idioms: A Comparative Study of Malaysia and Korea” ของ คิมและคณะ (Kim et al., 2019) เสนอว่า สตรีในสังคมมาเลเซียและเกาหลียังคงถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ทั้งในแง่ของตำแหน่งทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองเมื่อเทียบกับสตรีในประเทศอื่น ๆ ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกัน คิมและคณะพบว่าสุภาษิตมาเลย์และเกาหลีมีความคล้ายคลึงกัน สุภาษิตของทั้งสองประเทศสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงอคติและความลำเอียงที่มีต่อสตรี แต่พบว่าค่านิยมและบรรทัดฐานเหล่านั้นกลับเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในสังคมของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยเชื่อว่าสุภาษิตมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังค่านิยมความเชื่อและทัศนคติให้แก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดปิตาธิปไตย (Patriarchy) ที่ให้ความสำคัญกับ “เพศชาย” มากกว่าหญิง แนวคิดปิตาธิปไตยนี้เป็นตัวกำหนดค่านิยมและบรรทัดฐานหรือคุณลักษณะของสตรีในสังคมของทั้งสองประเทศ คณะผู้วิจัยเชื่อว่าค่านิยมและบรรทัดฐานเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับศาสนาและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ กล่าวคือ ศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามในสังคมมาเลย์ และลัทธิขงจื้อในสังคมเกาหลี โดยพวกเขาเชื่อว่าคุณลักษณะหรือแบบแผนเหล่านั้นถูกสร้างขึ้นและปลูกฝังผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับบทความเรื่อง “Gender Perspective in Malay Proverbs” ของราฮิมะฮ์ และชัยฟูล (Rahimah & Shaiful, 2014) ที่กล่าวว่าคำสอนหรือข้อความในสุภาษิตแฝงเนื้อหาที่สังคมกำหนดรูปแบบของเพศภาวะตามความต้องการของชุมชนไว้ สุภาษิตจึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม และพบว่า เนื้อหาในสุภาษิตมาเลย์ที่นำมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงบริบทนั้นสะท้อนภาพของเพศภาวะที่เป็นแบบแนวคิดคู่ตรงข้าม ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลในการประกอบสร้างแบบแผนตามเพศภาวะในสังคมมาเลย์คือระบบปิตาธิปไตยของชนมาเลย์ กล่าวคือ สังคมมาเลย์สอนและปลูกฝังให้หญิงต้องรักษาวงศ์วานตัว รักษาพรหมจรรย์ ไม่ทำผิดประเวณี ไม่ละเมิดจารีตหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเพศที่สังคมกำหนดไว้เป็นบรรทัดฐานของสังคม ในขณะที่หากฝ่ายชายละเมิดจารีตหรือข้อปฏิบัติดังกล่าวจะไม่ถูกตำหนิจากสังคม แต่ฝ่ายหญิงเท่านั้นที่จะถูกตำหนิและถูกตีตราว่าทำผิดและเป็นสาวที่เสียความบริสุทธิ์แล้ว นอกจากนี้ภาพในสุภาษิตยังสะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ของผู้หญิงควรอยู่ในบริเวณบ้านเท่านั้น ส่วนพื้นที่นอกบ้านหรือพื้นที่สาธารณะควรเป็นพื้นที่ของผู้ชาย หากผู้หญิงคิดจะออกนอกกรอบความคิดนี้ก็จะถูกตำหนิจากสังคม อย่างไรก็ตาม เขาสรุปทิ้งท้ายว่า แม้ในสุภาษิตจะสะท้อนภาพที่ตำหนิหรือเสียดสีผู้หญิงแต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ชายในสังคมมาเลย์จะถูกผู้หญิงในทางกลับกัน ชายในสังคมมาเลย์จะยกย่องและให้เกียรติสตรีผู้ไม่ประพฤติผิดประเวณีและไม่ละเมิดจารีตหรือบรรทัดฐานในเรื่องบทบาททางเพศที่สังคมกำหนดไว้ และสามารถบริหารจัดการกิจการภายในบ้านได้อย่างดีในฐานะภรรยาหรือมารดา เขาเชื่อว่าภาพที่สะท้อนออกมาจากสุภาษิตนั้นจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงไม่ประพฤติผิดศีลธรรมหรือทำในสิ่งไม่ดี แต่จะพยายามประพฤติตัวให้ดีเพราะศักดิ์ศรีของครอบครัวนั้นขึ้นอยู่กับการที่บุตรสาวไม่ละเมิดจารีตหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับเพศ และสามารถรักษาพรหมจรรย์ของนางไว้จนถึงวันแต่งงาน และทำหน้าที่ภรรยาตลอดจนหน้าที่มารดาได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยสองชิ้นข้างต้นตีความภาพสตรีมาเลย์จากสุภาษิตซึ่งสะท้อนอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ แต่บทความเรื่อง “Men and Women in Malay Proverbs: An Analysis of Malay Gender Ideology” ของบาฮียะฮ์และคณะ (Bahiyah et al., 1998) วิเคราะห์อุดมการณ์ทางเพศของชาวมลายูในสุภาษิตแตกต่างจากงานสองชิ้นข้างต้น งานวิจัยชิ้นนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า สุภาษิตเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่สำคัญซึ่งช่วยหลอมรวมชาวมลายูให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เขาต้องการศึกษาว่าอุดมการณ์ทางเพศของชาวมลายูจะเหมือนหรือต่างกับอุดมการณ์สตรีนิยมของตะวันตกที่มีวิธีคิดแบบคู่ตรงข้าม จากการวิจัยเขาพบว่า สุภาษิตมาเลย์สะท้อนมุมมองเรื่องอุดมการณ์ทางเพศของชาวมลายูที่ว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีสถานะเท่าเทียม

กัน เป็นความสัมพันธ์ที่เติมเต็มกันและกัน ไม่เผชิญหน้ากันระหว่างเพศ และเขาเชื่อว่าการศึกษาของเขาจะช่วยสร้างความเข้าใจให้แก่สังคมในเรื่องความแตกต่างระหว่างมุมมองแบบสตรีนิยมตะวันตกและอุดมการณ์ทางเพศของสังคมมลายูในมิติเรื่องเพศสภาพและความสัมพันธ์ระหว่างเพศ บาฮียะฮ์และคณะ (Bahiyah et al., 1998) ให้ความเห็นว่า ไม่ควรนำแนวคิดสตรีนิยมตะวันตกมาตัดสินอุดมการณ์ทางเพศในสังคมมลายูซึ่งมีมุมมองเรื่องความเท่าเทียมทางเพศต่างไปจากสังคมตะวันตก

จากการศึกษาบทความที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีการศึกษาสุภาซิมมลายูในมุมมองของอิสลาม (Islamic Perspective) ซึ่งเป็นมุมมองที่ผู้วิจัยคิดว่าน่าสนใจและน่าจะสะท้อนภาพในมุมมองที่แตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา งานวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาโดยใช้มุมมองและกรอบความคิดของอิสลามในการวิเคราะห์สุภาซิมมลายู เพื่อที่จะได้เห็นมุมมองของบทบาทและสถานภาพสตรีในสังคมมลายูมุสลิมได้ชัดเจนมากขึ้น และเพื่อพิสูจน์ว่าศาสนาอิสลามมีความเชื่อมโยงและมีส่วนทำให้สตรีมลายูต้องตกอยู่ภายใต้ระบบปิตาธิปไตยตามที่คิมและคณะ (Kim et al., 2019) กล่าวไว้จริงหรือไม่

การศึกษาสุภาซิมมลายูในส่วนที่เกี่ยวกับสตรีนี้จะสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของสังคมมลายูที่มีต่อสตรี ทั้งในระดับครอบครัวและสังคม อันจะทำให้เข้าใจถึงอิทธิพลของหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่มีต่อสุภาซิมมลายูในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาททางเพศของผู้หญิงและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในสังคมมลายูมุสลิมในมาเลเซียมากขึ้น อีกทั้ง ชี้ให้เห็นว่าสุภาซิมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการให้เกียรติและปกป้องสิทธิของผู้หญิงในสังคมมลายูมุสลิมตามหลักคำสอนในศาสนาอิสลามมิใช่การกดขี่สตรีในสังคมปิตาธิปไตย บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและสถานภาพสตรีมลายูที่สะท้อนผ่านสุภาซิม ตลอดจนคตินิยมและแนวความคิดความเชื่อที่แฝงอยู่ในสุภาซิม ผู้วิจัยศึกษาโดยรวบรวมและวิเคราะห์สุภาซิมมลายูที่เกี่ยวข้องกับสตรีใน พจนานุกรมสุภาซิมมลายู ฉบับที่ 2 (Kamus Istimewa Peribahasa Melayu Edisi Kedua) ที่รวบรวมโดย अबดุลละฮ์ ฮุสเซน (Abdullah, 1991) และพจนานุกรมสุภาซิมมลายูสำหรับนักศึกษา (Kamus Peribahasa Melayu untuk Pelajar) ที่รวบรวมโดย มุฮัมมัดตาจูดิน ฮาจี अबดุลละฮ์มาน (Mohd.Tajudin, 1999)

2. กรอบและแนวคิดในการวิจัย

ศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในแผ่นดินมลายูเมื่อประมาณศตวรรษที่ 14 คือ ใน ค.ศ. 1303 (Nik Hassan Shuhaimi, 1998, p. 126) เชตมูฮัมมัด นาภิบ อัลออตตาส (Syed Muhammad Naquib al-Attas, 1972, p. 12) กล่าวว่าอิสลามมีอิทธิพลต่อชีวิตและความคิดความเชื่อของชนมลายูมุสลิมทุกขั้นตอนของการดำเนินชีวิต รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่ของสตรี ดังนั้น การศึกษาบทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมมลายูมุสลิมนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาในมุมมองอิสลาม (Islamic Perspective) กล่าวคือ การให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาเรื่องบทบาทหน้าที่ สถานภาพ ตลอดจนสิทธิสตรีภายใต้กรอบแนวคิดของอิสลาม ซึ่งเป็นแนวความคิดที่อาจสะท้อนภาพบทบาทและหน้าที่ของสตรีที่ต่างไปจากการศึกษาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีสตรีนิยมแบบตะวันตก (Western feminist ideology) ที่เชื่อว่าสังคมกำหนดสถานภาพของสตรีให้เป็นรองจากบุรุษ (Gearhart, 1979; Pynton 1989, p. 3, as cited in Bahiyah et al., 1998, p. 149-150) หรือ แนวคิดแบบปิตาธิปไตย (Patriarchy) ซึ่งหมายถึงอุดมการณ์ที่ให้อำนาจแก่ผู้ชายหรือผู้ชายเป็นใหญ่ และแนวคิดแบบคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) ที่เชื่อว่าผู้หญิงถูกกดขี่หรือถูกกดขี่ในสังคมชายเป็นใหญ่ จึงลุกขึ้นมาเรียกร้องความเสมอภาคตามหลักสากลนิยม

หลักคำสอนของอิสลามได้วางกรอบวิธีการดำเนินชีวิตไว้อย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของคัมภีร์อัลกุรอานและอัลซุนนะฮ์ (จริยวัตร) ของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) ดังนั้นอิสลามจึงมีคำสอนครอบคลุมทุกแง่มุมของชีวิต (Khurasyid, 1997; Syed, 2002, p. 5; Yusuf, 2004) บทบัญญัติและหลักใน

การดำเนินชีวิตของมุสลิมซึ่งจารึกอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นสิ่งที่มุสลิมทุกคนเชื่ออย่างบริสุทธิ์ใจว่าเป็นพระดำรัสของพระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) หรือพระเจ้าผู้เป็นเจ้า หลักการและข้อบัญญัติใด ๆ ก็ตามในเรื่องสตรี ครอบครัวและเรื่องอื่น ๆ ทั้งหมดที่มาจากพระองค์ย่อมเป็นสัจธรรมและสมบูรณ์ที่สุด (Khurasyid, 1997, p. 7)

จากการศึกษาและวิเคราะห์สุภาษิตที่สังคมมลายูใช้เป็นคำสั่งสอน ตักเตือน เป็นคติสอนใจ หรือห้ามมิให้กระทำการที่มิควร โดยเฉพาะสุภาษิตที่ว่าด้วยสตรีนั้น พบว่าหลักคำสอนส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ในบทอัน-นิซาอ์ (Surah An-Nisaa) ซึ่งมีความหมายว่า บรรดาสตรี ในบทอัน-นิซาอ์นี้พระเจ้าเอกลงค์อัลลอฮ์ (Allah) (ช.บ.) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์และข้อปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับสตรีไว้มากมาย (Ali, 2006) ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักคำสอนเหล่านั้นมาเทียบเคียงให้เห็นควบคู่กันไปเมื่อกล่าวถึงสุภาษิตในเรื่องนั้น ๆ ปรากฏการณ์นี้อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจากความตั้งใจของผู้คิดและสร้างสรรค์สุภาษิตที่มุ่งนำหลักการของศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้สั่งสอนเป็นข้อคิดหรือคติเตือนใจผู้คนในสังคมในรูปของสุภาษิต สุภาษิตมลายูจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีแหล่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นลักษณะโดยรวมของวิถีการดำเนินชีวิต คตินิยม ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของสตรีมลายูได้เป็นอย่างดี ดังนั้นประเด็นปัญหาในเรื่องบทบาทสถานภาพและสิทธิหน้าที่ของสตรีในสังคมมลายูมาเลเซียนี้ ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์โดยใช้มุมมองอิสลาม (Islamic Perspective) ซึ่งให้ความสำคัญกับตัวบทและหลักการที่ระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮาดิซ (จริยวัตร) ของท่านศาสดาเป็นหลัก เพื่อให้เห็นภาพของบทบาทหน้าที่ และสิทธิสตรีในมุมมองอิสลามซึ่งเป็นคตินิยมและปรัชญาที่แฝงอยู่ในสุภาษิตมลายู

3. สุภาษิตมลายูกับแนวคิดและปรัชญาอิสลามว่าด้วยบทบาทและสถานภาพของสตรี

เมื่อวิเคราะห์บทบาทและสถานภาพของสตรีในสังคมมลายูจากสุภาษิตที่ว่าด้วยเรื่องสตรี โดยกำหนดประเด็นศึกษาไว้ 3 ประเด็น คือ 1) สตรีกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส 2) สตรีกับชีวิตครอบครัวและการสมรส และ 3) สตรีกับการหย่าร้าง สามารถสรุปภาพลักษณ์ด้านบทบาทและสถานภาพสตรีอันสะท้อนผ่านสุภาษิตมลายูได้ดังนี้

3.1 สตรีกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส

จากการศึกษาเนื้อหาของสุภาษิตมลายูที่เกี่ยวกับสตรีทำให้เห็นภาพของสังคมมลายูที่พบว่า มีการประพฤติตัวที่ไม่เหมาะสมและประพฤติผิดศีลธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มสตรี พบทั้งในกลุ่มหญิงสาว และกลุ่มภรรยา กล่าวคือ พบกลุ่มสุภาษิตที่สะท้อนภาพหญิงสาวที่ไม่รักษาวพรหมจรรย์ ประพฤติผิดประเวณี มีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส เป็นเหตุให้ตั้งครรภ์และถูกทอดทิ้ง และกลุ่มภรรยาซึ่งแม้จะมีสามีเป็นตัวแทนตนแล้วก็ยังมีพฤติกรรมการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส ดังตัวอย่างสุภาษิตต่อไปนี้

3.1.1 สุภาษิตสะท้อนภาพการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสของหญิงสาว

ก. Kelapa ditebuk tupai = ‘มะพร้าวที่ถูกกระรอกเจาะ’ หมายความว่า เด็กสาวที่เสียพรหมจรรย์ ซึ่งตรงกับสำนวนไทยที่ว่า เด็กสาวถูกเจาะไข่แดง

- ข. Seperti tebu, airnya ditelan, hampasnya dibuang = ‘เปรียบเสมือนอ้อยที่น้ำนั้นถูกกลืน แต่กากนั้นถูกทิ้ง’
ซึ่งหมายความว่า เด็กสาวเมื่อเสียตัวแล้วก็ถูกทิ้ง
- ค. Bersalai tidak berapi = ‘ผิงไฟโดยไม่ใช้ไฟ’ หมายความว่า เด็กสาวที่ท้องโดยไม่สามี

3.1.2 สุภาษิตสะท้อนภาพกลุ่มภรรยาประพฤตินอกใจสามี

- ง. Gajah seekor, gembala dua = ‘หนึ่งช้าง สองควานช้าง’ หมายถึง สตรีที่นอกใจสามีหรือสตรีที่มีสามีสองคน
- จ. Mata tidur bantal berjaga = ‘ตาหลับหมอนตื่น’ หมายถึง สตรีที่ทำการชั่วในยามที่สามีหลับหรือไม่อยู่บ้าน

สุภาษิตข้างต้นสะท้อนสภาพความเป็นจริงในสังคมมลายูของกลุ่มสตรี ที่ไม่ว่าจะเป็นหญิงสาวที่ยังมิได้แต่งงานหรือกลุ่มภรรยาซึ่งมีสามีและครอบครัวแล้วก็ยังประพฤติผิดศีลธรรมและหลักการของศาสนา โดยมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสจากการศึกษาพบว่า สังคมมลายูมีทัศนคติและค่านิยมในแง่ลบต่อเรื่องนี้ โดยเห็นได้จากความหมายของคำสุภาษิตที่ว่า สตรีที่ไม่รักนวลสงวนตัวมอบกายให้ชายผู้มิใช่สามีของตนนั้นจะถูกตีค่าว่าได้เสียพรหมจรรย์ซึ่งเป็นสิ่งมีค่าที่สุดในสตรีไปแล้ว และเมื่อหมดคุณค่าหมดความหมายแล้วก็จะถูกทอดทิ้งไปอย่างไร้ค่า ดังสุภาษิตในข้อ ข. ที่ผู้แต่งสุภาษิตใช้การอุปลักษณ์เปรียบสตรีดังอ้อยที่ถูกดูดความหวานแล้วก็จะถูกทิ้งขว้างเพราะหมดความหมาย หากตั้งครรภก็ตั้งครรภโดยไม่สามี ดังสุภาษิตข้อ ค. ซึ่งคตินิยมในเรื่องนี้สอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในสุภาษิตหัวข้อ 3.1.3

3.1.3 สุภาษิตสะท้อนคำสอนในเรื่องการปฏิบัติตัวเพื่อให้ได้คู่ครองที่ดี

พบสุภาษิตที่สั่งสอนให้หนุ่มสาวประพฤติปฏิบัติตัวให้ดีเพื่อจะได้คู่ชีวิตที่ดี ดังนี้

- ฉ. Ada bangkai, adalah hering/ ada bangkai, adalah ulat = ‘ที่ใดมีซากสัตว์ ที่นั้นย่อมมีหนอน หรือที่ใดมีซากสัตว์ ที่นั้นย่อมมีหนอน’ หมายความว่า ที่ใดมีชายชั่ว ที่นั้นก็มีหญิงโหด
- ช. Ikan tergantung kucing tunggu = ‘ที่ใดแขวนปลาไว้ที่นั้นย่อมมีแมวรออยู่’ หมายความว่า ที่ใดมีหญิงสาวมาเสนอตัวที่นั้นก็มีหนุ่ม ๆ รออยู่

สุภาษิตดังกล่าวเป็นการสั่งสอนสตรีว่าหากต้องการชายที่ดีมาเป็นคู่ครอง ต้องทำตัวและประพฤติตัวให้ดี รักษาพรหมจรรย์ รักนวลสงวนตัว แต่หากประพฤติตัวไม่ดีคบหาสมาคมกับชายที่ไม่ดีจะได้ชายไม่ดีที่ตนคลุกคลีด้วยมาเป็นสามีหรือคู่ชีวิต สุภาษิตดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังความว่า “บรรดาหญิงชั่วเหมาะสำหรับชายชั่ว และบรรดาชายชั่วเหมาะสำหรับหญิงชั่ว ส่วนหญิงที่ดีนั้นเหมาะสำหรับชายที่ดีและชายที่ดีเหมาะสำหรับหญิงที่ดี” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อันนุร, आयัด 26) (Arab Alumni Association, n.d.)

จากตัวอย่างสุภาษิตที่ได้ยกมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า สังคมมลายูมีคตินิยมในแง่ลบกับการมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนในสังคมได้รับการปลูกฝังจากหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม การมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสซึ่งอิสลามเรียกว่า การทำซินา (zina) ตามหลักการอิสลามแล้ว การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำความบาปใหญ่หรือเป็นการกระทำความผิดบาปอย่างมหันต์ดังมีคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “และสุเจ้าทั้งหลายอย่าได้เข้าใกล้การกระทำซินา (zina: การประพฤติผิดประเวณี) เพราะแท้จริงมันเป็นการกระทำที่โสมมและเลวร้ายยิ่ง” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัล-อิสรออ, आयัด 32) (Arab Alumni Association, n.d.)

อิสลามต่อต้านการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสทุกรูปแบบไม่ว่าหญิงหรือชาย เพราะเป็นการทำลายคุณค่าและเกียรติของสตรี ที่สำคัญเป็นต้นเหตุแห่งการทำลายสถาบันครอบครัว ดังที่พบในสุภาษิตข้างต้นซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการตั้งครุภักดิ์ที่ไม่พึงประสงค์ การกระทำที่ผิดศีลธรรมทางเพศนี้จะนำไปสู่ปัญหาอีกมากมายแก่สังคม เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าวศาสนาอิสลามจึงได้กำหนดบทลงโทษที่หนักมากสำหรับผู้ทำผิดประเวณี คือการเขียนหนึ่งร้อยหวายสำหรับผู้ที่ยังโสหรือยังมิได้แต่งงาน และขว้างด้วยหินหากผู้กระทำผิดประเวณินั้นเป็นผู้ที่แต่งงานมีครอบครัวแล้ว (Muhammad, 2010)

กลุ่มสุภาษิตที่สะท้อนภาพลักษณ์เรื่องความเสื่อมถอยในศีลธรรมจริยธรรมทางเพศของสตรีนั้น สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมในทุกยุคทุกสมัย และทุกสังคมย่อมมีผู้ประพฤติผิดออกนอกกลุ่มนอกทาง ประพฤติผิดหลักการศาสนาหรือผิดศีลธรรมจริยธรรมหากไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนหรือมีผู้ควบคุมตักเตือน การกระทำผิดของสตรีปรากฏให้เห็นในสังคมมลายูทั้งในอดีตและปัจจุบันแม้เป็นสังคมที่มีศาสนาอิสลามเป็นหลักในการดำเนินชีวิต อัลกุรอานจึงได้กำชับสตรีในเรื่องนี้ว่า

“จงกล่าวแก่ชายผู้ศรัทธาว่าพวกเขาควรยับยั้งสายตาของพวกเขา (อย่ามองสิ่งต้องห้าม) และจงระวังปกปิดร่างกายอันเป็นของสงวน จะเป็นการบริสุทธิ์ดีกว่าสำหรับพวกเขา... และจงกล่าวแก่หญิงผู้ศรัทธาว่า พวกนางควรยับยั้งสายตาของพวกนาง (อย่ามองสิ่งต้องห้าม) และให้พวกนางรักษาวัยะเทศของพวกนางไว้...” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อันนูร, आयัต 30-31) (Arab Alumni Association, n.d.)

ในสังคมมลายูมุสลิมถึงแม้จะปรากฏกลุ่มคนที่ละเลยหลักคำสอนของศาสนา ประพฤติผิดศีลธรรมประเพณี แต่นั่นเป็นเพียงส่วนน้อยในสังคม ทุกสังคมย่อมมีทั้งผู้ประพฤติดีและไม่ดี จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องช่วยกันสั่งสอนตักเตือนให้สมาชิกในสังคมอยู่ในหลักการและประเพณีที่ดีงามของสังคม

3.2 สตรีกับชีวิตครอบครัวและการสมรส

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว เนื้อหาอัลกุรอานในหมวดที่สามซึ่งเป็นหมวดนิติบัญญัติสำหรับมนุษย์ เป็นหลักการที่พระเจ้าผู้เป็นเจ้านำกำหนดให้มุสลิมยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เนื้อหาในส่วนนี้ประมาณหนึ่งในสามเป็นข้อบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องครอบครัว เป็นหลักการและข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมสำหรับครอบครัว อิสลามส่งเสริมการแต่งงานและห้ามหญิงชายที่ไม่ได้แต่งงานกันมีความสัมพันธ์ทางเพศทุกรูปแบบไม่ว่าจะก่อนหรือหลังแต่งงาน (Khurasyid, 1997, p. 36) หญิงและชายได้รับอนุญาตให้ตอบสนองความต้องการทางเพศของตนเฉพาะแก่คู่สมรสของตนภายใต้การแต่งงานที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาเท่านั้น การแต่งงานจะก่อให้เกิดพันธะหน้าที่ที่ถูกต้องและดีงามระหว่างคู่สมรส (Syed, 2002, p. 17) เป็นการคุ้มครองและให้เกียรติแก่สตรี มิให้สตรีมีสถานภาพเป็นเพียงผู้ประพฤติผิดประเวณี เป็นผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ เป็นคู่นอนชั่วครั้งชั่วคราว เป็นผู้ให้บริการทางเพศหรือเป็นเพียงนางบำเรอ ดังความในอัลกุรอานกล่าวว่า “ดังนั้นจงแต่งงานกับนาง... (ให้นางเป็น) ผู้ได้แต่งงานอย่างถูกต้องมิใช่ผู้ประพฤติผิดประเวณีและผู้อยู่ในฐานะเมียลับ” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัน-นิซาอ, आयัต 25) (Arab Alumni Association, n.d.)

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา อิสลามกำหนดให้อยู่บนพื้นฐานของความรักความเอาใจใส่ เข้าใจซึ่งกันและกัน ทำดีต่อกันอันจะเป็นรากฐานของชีวิตครอบครัวที่มั่นคง คุณลักษณะสำคัญนี้ในคัมภีร์อัลกุรอานได้เน้นย้ำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “และหนึ่งในสัญญาณทั้งหลายของพระองค์คือพระองค์ได้ทรงสร้างคูครองสำหรับสุเจ้าจากหมู่สุเจ้าเพื่อสุเจ้าจะได้มีใจสงบในตัวเอง และพระองค์ได้ทรงให้ความรัก และความเอ็นดูในระหว่างสุเจ้า” (อัลกุรอาน 30:21) (Khurasyid, 1997, p. 46)

3.2.1 สตรีและการแต่งงาน

ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในสังคม เพราะครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่ทำให้การเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนหล่อหลอมชีวิตของคนในครอบครัว สังคมมลายูตระหนักและให้ความสำคัญกับปรัชญาข้อนี้ จึงใช้แนวคิดเรื่องการสร้างสถาบันครอบครัวภายใต้การแต่งงานตามหลักการอิสลามและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ถูกต้องของสังคมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ชะอีด มุรฎะฮู มุญาฮะฮารี (Syed, 2002) นักวิชาการชั้นแนวหน้าของโลกอิสลามในศตวรรษที่ 20 กล่าวว่า การแต่งงานจะก่อให้เกิดพันธะหน้าที่ที่ถูกต้องและดีงามระหว่างสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นระหว่างสามีภรรยาหรือระหว่างบิดามารดากับบุตรธิดา ตลอดจนญาติพี่น้อง สังคมมลายูอิสลามยึดมั่นในคุณค่าและหลักการเรื่องนี้และปฏิบัติตามหลักการศาสนาอิสลามในข้อนี้ โดยส่งเสริมให้มีการแต่งงานและจัดพิธีแต่งงานอย่างถูกต้องตามหลักศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งจะเห็นได้จากสุภาซิมลาต่อไปนี้

ช. Bagai cincin dengan permata = ‘ดั่งแหวนกับอัญมณี’ หมายความว่า คู่สมรสหรือคู่บ่าวสาวที่เหมาะสมกันอย่างยิ่ง คู่ควรกันในทุกด้าน

ณ. Laksana bulan dengan matahari = ‘ดั่งสุริยันกับจันทร์’ หมายความว่า คู่สมรสหรือคู่บ่าวสาวที่เหมาะสมกันอย่างยิ่งเพราะต่างสวยงามและมีคุณค่า

สุภาซิมลาข้างต้นแสดงค่านิยมของสังคมมลายูอิสลามที่กำหนดให้หญิงชายที่ต่างมีความรักให้กันและมีความพึงพอใจกันได้จึงมือเข้าสู่ประตูวิวาห์ตามหลักการของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนตามระบบระบอบหรือบรรทัดฐานของสังคมเพื่อจะนำไปสู่การสร้างสถาบันครอบครัวที่มั่นคงและดีงาม สุภาซิมลาในข้อ ช. เป็นสุภาซิมลาที่ชาวมลายูใช้ในยามที่เห็นคู่บ่าวสาวมีความเหมาะสม ทั้งรูปร่างหน้าตาที่งดงามและเป็นคนดีมีศีลธรรม ผู้คนที่พบเห็นจึงชื่นชมและมักกล่าวว่า “เหมาะสมกันดั่งแหวนกับอัญมณี” เพราะต่างก็เป็นเครื่องประดับที่สวยงามและมีค่าหากนำมาอยู่ด้วยกันก็จะยิ่งเพิ่มคุณค่าและความสวยงามมากยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับสุภาซิมลาในข้อ ณ. ดั่งสุริยันกับจันทร์ ซึ่งก็หมายถึงคู่หญิงชายที่ต่างก็ดีงามและมีคุณค่าอยู่ในตัว เมื่อมาครองคู่อยู่ด้วยกันก็จะยิ่งส่งเสริมกันและกัน สังคมมลายูเชื่อว่าเป็นคู่ที่เหมาะสมกันอย่างยิ่งดังสำนวนไทยที่ว่า สมกันดั่งกิ่งทองใบหยก สุภาซิมลาดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม ดังความว่า “หญิงที่ดีนั้นเหมาะสำหรับชายที่ดีและชายที่ดีเหมาะสำหรับหญิงที่ดี” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อันนุร, आयัด 26) (Arab Alumni Association, n.d.)

3.2.2 สตรีในฐานะภรรยา

ตามหลักการอิสลามมีการกำหนดให้บทบาทของบุรุษและสตรีแตกต่างกันตามสรีรวิทยา พระผู้เป็นเจ้าสร้างบุรุษให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงกว่าหากเปรียบเทียบกับสตรี อิสลามกำหนดให้บุรุษทำหน้าที่ในการหาเลี้ยงครอบครัวตามที่ได้บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานโดยมีใจความว่า “เหล่าบุรุษนั้นเป็นผู้มีหน้าที่ดูแลบรรดาสตรี เนื่องจากพระผู้เป็นเจ้าได้สร้างบุรุษให้มีความพิเศษกว่าในหลายเรื่อง และบุรุษต้องมีหน้าที่ให้ค่าเลี้ยงดูแก่สตรีจากทรัพย์สินหรือมรดกของตน” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัน-นิซาอ, आयัด 34) (Arab Alumni Association, n.d.) ส่วนสตรีนั้นพระเจ้าสร้างมาให้เป็นเพศที่เป็นฝ่ายตั้งครรรภ์และให้นมบุตร ลักษณะทางสรีระร่างกายของสตรีมีส่วนในการกำหนดให้สตรีเป็นเพศที่ต้องเลี้ยงดูบุตรและดูแลรับผิดชอบงานในบ้าน หน้าที่ความรับผิดชอบที่ศาสนาอิสลามกำหนดแก่บุรุษและสตรีเป็นไปตามแนวความคิดแบบครอบครัวในอิสลาม นั่นคือ ผู้ชายเป็นผู้หาเลี้ยงชีพ และมีหน้าที่หลักในการให้ค่าเลี้ยงดู (นัฟกะฮ์) แก่ลูกและภรรยา แต่หากสามีบกพร่องในหน้าที่

เหล่านี้ภรรยาสามารถฟ้องร้องต่อศาลให้สามีรับผิดชอบหน้าที่เหล่านี้ได้ การที่สามีภรรยาไม่รับผิดชอบหน้าที่หลักของตนนี้ตามหลักศาสนาถือว่ากระทำผิดและถือว่าเป็นบาป

การที่ภรรยามีหน้าที่หลักในการรับผิดชอบดูแลบริหารกิจการภายในครอบครัว ตลอดจนการทำหน้าที่ดูแลเรื่องอาหารและเสื้อผ้าให้สามีเป็นการตอบแทนที่สามีมอบค่าครองชีพและเลี้ยงดูตนนั้น มิได้หมายความว่าสามีจะปฏิบัติต่อภรรยาของตนได้ตามอำเภอใจ ดังที่ปรากฏในสังคมมลายูว่า มีสามีบางส่วนได้ปฏิบัติต่อภรรยาของตนเยี่ยงสาวใช้ ทำให้เกิดสำนวนที่แสดงถึงการกระทำเช่นนี้ขึ้น คือ

ญ. Babu bini = ‘สาวใช้ ภรรยา’ หมายถึง ประพฤติปฏิบัติต่อภรรยาเยี่ยงสาวใช้

สำนวนข้างต้นสะท้อนให้เห็นน้ำเสียงที่ตำหนิการกระทำของสามีที่กระทำและปฏิบัติต่อภรรยาเยี่ยงสาวใช้ อิสลามตำหนิการกระทำเช่นนี้แต่สนับสนุนให้สามีมอบความรักและให้เกียรติภรรยา ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) เคยกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่ประเสริฐที่สุดในหมู่พวกท่านได้แก่บุคคลที่ปฏิบัติดีและทำดีที่สุดต่อครอบครัวของเขา” (Murid, 1997) อิสลามให้ความสำคัญกับความรู้สึกและความสุขของครอบครัวในฐานะที่เป็นสถาบันที่เล็กแต่สำคัญที่สุดในสังคมจึงกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่สามีภรรยา เพราะบ้านมิใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัย แต่ “บ้านเป็นทั้งแหล่งพักพิงทางกายและทางใจ เป็นที่ ๆ สร้างสายใยความรักความอบอุ่นในครอบครัว อีกทั้งเป็นสถานที่อบรมบ่มนิสัยและให้การศึกษาแก่บุคคลใน ครอบครัว ” (“A home provide for material as well as emotional, educational and interpersonal satisfaction” (Rosnah, 2000, p. 104))

3.2.2.1 สตรีกับระบบการแต่งงานแบบพหุภรรยา (polygamy)

ประเทศมาเลเซียมีศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติและชาวมลายูส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้สี่คน หรือที่เรียกว่า polygamy จึงมักจะได้ยินหรือได้เห็นว่าสังคมมลายูมีผู้นิยมระบบการแต่งงานแบบพหุภรรยา (polygamy) จากการศึกษาสำนวนสุภาษิตมลายูพบสำนวนที่สะท้อนให้เห็นภาพของสังคมมลายูที่มีผู้นิยมการแต่งงานแบบ polygamy หรือการมีภรรยาหลายคน และสะท้อนสถานภาพของสตรีมลายูที่มีสถานะเป็นภรรยาคนที่หนึ่ง สอง สาม หรือ สี่ ของชายที่นิยมการแต่งงานแบบ polygamy ดังสำนวนต่อไปนี้

ญ. Satu sangkar dua burung = ‘หนึ่งรัง สองนก’ หมายถึง คนที่มีภรรยาสองคนอาศัยอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน

โนร อาติกะฮ์ ฆาซาลี (Nor Atiqah, 1996, p. 27-28) ผู้เขียนหนังสือเรื่อง พหุภรรยา: ความหมายที่ถูกบิดเบือน (Poligami yang disalahertikan) อธิบายเหตุผลที่อิสลามอนุมัติให้ชายสามารถแต่งงานมีภรรยาได้สี่คนนั้นมีหลายประการด้วยกัน เช่น ภรรยาเป็นหมัน ไม่สามารถให้บุตรได้ ภรรยาป่วยไม่สามารถปรนนิบัติสามีได้อย่างเต็มที่ หรือสามีเป็นผู้มีความต้องการทางเพศสูง การที่ศาสนาอิสลามอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ถึงสี่คนเพื่อป้องกันไม่ให้ทั้งหญิงและชายมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรสซึ่งเป็นข้อห้ามที่เคร่งครัดมากในอิสลาม อย่างไรก็ตามอิสลามวางเงื่อนไขสำหรับชายที่จะมีภรรยามากกว่าหนึ่งว่า ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาทุกคนได้ ต้องมีความสามารถที่จะเลี้ยงดู และให้ค่าเลี้ยงดูแก่ภรรยาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถที่จะจัดหาที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และจัดสรรเวลาให้

เท่าเทียมกันด้วย เนื่องจากในศาสนาอิสลามภรรยาทั้งสี่คนมีสถานภาพเท่าเทียมกัน ไม่มีภรณยาน้อยหรือภรณยาหลวงตามค่านิยมในสังคมทั่วไป เมื่อชายตกแต่งหญิงเป็นภรรยาแล้วจะต้องยกย่องและให้เกียรติแก่ภรรยาทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในเรื่องของความรู้สึก การให้ความรัก การหยอกล้อ เป็นสิ่งที่อนุโลมเพราะอิสลามเชื่อว่าเรื่องของจิตใจไม่สามารถบังคับหรือควบคุมกันได้ แต่จะต้องไม่แสดงให้ภรรยาคนอื่น ๆ เห็นว่ามีความลำเอียงเกิดขึ้น ในคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวไว้ว่า สามีจะไม่สามารถให้ความยุติธรรมในเรื่องของความรู้สึกแก่ภรรยาทุกคนได้แม้จะพยายามอย่างที่สุดแล้วก็ตาม โดยมีเนื้อความดังต่อไปนี้

และเจ้าจะไม่มีทางให้ความยุติธรรม (ในเรื่องความรัก ความรู้สึก-ผู้เขียน) แก่บรรดาภรรยาของพวกเจ้าได้ถึงแม้ว่าเจ้าพยายามถึงที่สุดแล้ว (ในการจะให้ความยุติธรรมเหล่านั้น) ดังนั้นจงอย่าแสดงถึงความลำเอียงให้เห็นเด่นชัด (แสดงความลำเอียงต่อภรรยาที่ตนรักมากกว่า) จนกระทั่งปล่อยให้ภรรยาคนอื่น ๆ เป็นเหมือนของที่ไร้ค่าหรือไม่มีความหมาย และหากเจ้าพยายามถึงที่สุดแล้วที่จะแก้ไขความลำเอียงเหล่านั้น แน่แน่นอนพระเจ้าอัลลอฮ์ (ช.บ.) เป็นผู้ให้อภัยและเป็นผู้มีเมตตาอย่างยิ่งนัก (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัน-นีสอาอ, आयัด 129) (Arab Alumni Association, n.d.)

จากหลักการที่ศาสนาอิสลามกำหนดเกี่ยวกับการแต่งงานแบบพหุภรรยา จะเห็นว่าแม้ว่าอิสลามอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้สี่คน แต่เงื่อนไขของการปฏิบัตินั้นเคร่งครัดยิ่งนักและหากไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดก็จะถือเป็นบาป จึงมีข้อห้ามอย่างชัดเจนในเรื่องนี้ดังที่อัลกุรอานกล่าวไว้ว่า

และถ้าสูเจ้าเกรงว่าสูเจ้าไม่สามารถให้เป็นธรรมในเรื่องเด็กกำพร้าได้ ดังนั้นจงแต่งงานกับหญิงที่เหมาะสมกับสูเจ้าสองคน หรือสามคน หรือสี่คน ถ้าสูเจ้าเกรงว่าสูเจ้าให้ความยุติธรรมไม่ได้ ดังนั้นจงแต่งงานกับหญิงเพียงคนเดียว หรือกับผู้ที่มื่อชาวของสูเจ้าครอบครองอยู่ นั่นเป็นการเหมาะสมกว่าที่สูเจ้าจะได้ไม่ลำเอียง (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัน- นีสอาอ, आयัด 3) (Arab Alumni Association, n.d.)

เพราะฉะนั้นถึงแม้ในสังคมอิสลามรวมทั้งสังคมมลายูจะมีผู้ชายที่มีชีวิตสมรสเป็นแบบพหุภรรยา (polygamy) แต่นับว่าเป็นส่วนน้อย เนื่องจากการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามโดยต้องให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาทุกคนนั้น ในทางปฏิบัติ นับว่าเป็นเรื่องยากยิ่งนัก และหลักการทางศาสนาเองก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการปกป้องผู้หญิงในโครงสร้างครอบครัวแบบพหุภรรยาที่เน้นย้ำความเสมอภาคของภรรยาทุกคน จึงมีสุภาชิตที่เอาไว้เตือนใจบรรดาชายที่คิดจะมีภรรยาหลายคนเพราะคิดว่าศาสนาอิสลามอนุญาตให้ทำได้ แต่ไม่ตระหนักหรือลืมที่จะตระหนักถึงเงื่อนไขและบทลงโทษที่พระเจ้าได้กำหนดไว้ ดังสุภาชิตที่ว่า

ญ. Jika kasih akan padi, buanglah rumput = ‘ถ้ารักข้าวเปลือกก็จงตัดหญ้าทิ้งเสีย’ หมายความว่า ถ้ารักลูกเมียก็หยุดรักหญิงอื่นเสีย

สุภาชิตข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใหญ่หรือปราชญ์ผู้รู้หลักการศาสนาอิสลามข้อนี้ได้ตระหนักและรู้ซึ่งถึงสัจธรรมของมนุษย์ว่า เป็นไปได้ยากหรือแทบเป็นไปไม่ได้ที่มนุษย์คนหนึ่งจะสามารถให้ความรักและความยุติธรรมแก่ภรรยาคนที่ 1, 2, 3, หรือคนที่ 4 ของเขาได้อย่างเท่าเทียมกันจนไม่ได้ทำการใดที่จัดว่าเป็นบาป

3.2.3 สตรีในฐานะมารดา

ในสังคมมลายูมุสลิมสตรีในฐานะมารดาเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องนับถือและให้เกียรติที่สุดในสังคม เนื่องจากได้รับการปลูกฝังและสั่งสอนตามหลักการของศาสนาอิสลาม บุตรและธิดาจะได้รับการอบรมให้รักและเคารพผู้เป็นมารดาอย่างที่สุด และประพฤติปฏิบัติต่อมารดาให้ดีที่สุด ห้ามก้าวร้าวหรือกระทำการใด ๆ ที่จะต้องถูกประณามว่าเป็นลูกอกตัญญู เพราะตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้ว พระเจ้าบัญชาให้ทำดีต่อบิดามารดาหลังจากให้เคารพภักดีต่อพระองค์เท่านั้น (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อีสรอฮ์, อายัต 22-24) เนื่องจากมารดาเป็นผู้ให้กำเนิด เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นผู้รับผิดชอบดูแลความเป็นอยู่ของครอบครัว ด้วยบทบาทที่สำคัญและยิ่งใหญ่เช่นนี้จึงพบว่าสังคมมลายูปลูกฝังให้ลูกให้เกียรติและยกย่องผู้เป็นมารดา ทำดีต่อผู้เป็นมารดา ผู้ซึ่งเสียสละ ผู้ซึ่งมีพระคุณเหลือล้น ด้วยอัลฮาดิษของท่านศาสดา ความว่า “Syurga itu di bawah telapak kaki ibu” ซึ่งมีความหมายว่า “สวรรค์นั้นอยู่ใต้ฝ่าเท้าของมารดา” (Lajnah Ima’illah USA, 2019, p. 1)

จากการศึกษาสุภาษิตที่กล่าวถึงสตรีในฐานะเป็นมารดานั้น พบสุภาษิตที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อให้ลูกเห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูกตลอดจนการเลี้ยงดูของแม่ ว่าแม่นั้นให้ความรัก ความอบอุ่น และคอยดูแลปกป้องลูกให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ และคอยอบรมสั่งสอนให้ลูกปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี ดังสุภาษิตที่ว่า

- ฐ. Seumpama telur sesarang, dierami induknya = ‘เปรียบเสมือนไข่ทั้งรังที่ได้รับการกกโดยแม่ของมัน’ มีความหมายว่า ลูกที่ได้รับการดูแลเลี้ยงดูอย่างดีจากพ่อแม่ของพวกเขา
- ท. Bagai menatang minyak yang penuh = ‘ตั้งประคองน้ำมันที่เต็มกระทะ’ มีความหมายว่า แม่ที่คอยเลี้ยงดูลูกด้วยความรักและความทะนุถนอม

ด้วยความรัก ความเอาใจใส่ และความเสียสละที่แม่มีต่อลูก จึงมีผู้สร้างสรรค์สุภาษิตเพื่อให้เห็นบุญคุณอันใหญ่หลวงและสถานะอันศักดิ์สิทธิ์ของมารดา ดังสุภาษิตความว่า

Syurga di bawah tapak kaki ibu = ‘สวรรค์อยู่ใต้ฝ่าเท้าของมารดา’

สุภาษิตข้างต้นแสดงให้เห็นความสำคัญของมารดา กล่าวคือ หากลูกต้องการเข้าสวรรค์ ญญะแสงสำคัญที่จะเปิดประตูสวรรค์สำหรับผู้เป็นลูก คือ การกระทำดีต่อมารดา จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าสุภาษิตดังกล่าวมีที่มาจากฮาดิษ (วจนะและคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด) เนื่องจากคำกล่าวนี้นี้ได้พบเฉพาะในสุภาษิตมลายูในสังคมมาเลเซียเท่านั้น แต่พบว่าเป็นคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัดที่สอนอิสลามิกชนในทุกชาติทุกภาษา

สถานะอันศักดิ์สิทธิ์ของมารดาจากสุภาษิตข้างต้นสอดคล้องกับบทความเรื่อง “การปฏิบัติต่อพ่อแม่ในศาสนาอิสลาม” ซึ่งได้กล่าวถึงคำสอนเกี่ยวกับแม่ของท่านศาสดามุฮัมมัดว่า แม่เป็นผู้ที่ต้องได้รับการเอาใจใส่และตอบแทนคุณมากกว่าบิดาถึงสามเท่า โดยได้กล่าวว่า สวักท่านหนึ่งถามท่านว่าผู้ใดที่ฉันควรทำดีต่อเขามากที่สุด โดยได้ถามคำถามนี้ต่อท่านถึง 4 ครั้ง ท่านศาสดาตอบว่า “มารดาของท่าน” 3 ครั้ง คำถามครั้งที่ 4 ท่านจึงตอบว่า “บิดาของท่าน” (บันทึกโดยอัล-บุคอรี 5971) (Sufaim, 2015) จากการพิจารณาหลักคำสอนตามหลักการศาสนาอิสลามแล้ว จะเห็นว่าคำสอนนี้สอดคล้องกับคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “เราได้สั่งให้มนุษย์ทำดีกับพ่อแม่ของเขา ผู้เป็นแม่ได้อุ้มครรภ์เขาด้วยความเหนื่อยยาก และได้คลอดเขาด้วยความเจ็บปวด และให้นมเขาเป็นเวลา 2 ปี เจ้าจงขอบคุณข้า (พระองค์อัลลอฮ์) และขอบคุณบิดามารดาของเจ้า” (ซูเราะฮ์ลูกมาน อายะฮ์ที่ 14 และ ซูเราะฮ์อัล-อะฮกอฟ อายะฮ์ที่ 15) (Arab Alumni Association, n.d.)

ตามหลักการในศาสนาอิสลามแล้ว พระเจ้าทรงกำหนดให้ทำดีและกตัญญูต่อบิดามารดาซึ่งเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่ง รองลงมาจาก การเคารพภักดีต่อพระองค์ และจากคำสอนในอัลกุรอานจะเห็นว่าพระเจ้าทรงเน้นย้ำให้ตระหนักถึงพระคุณของแม่ที่อุ้มท้องลูกเป็นเวลาถึง 9 เดือน เผชิญความเจ็บปวดในขณะคลอดและอดหลับอดนอนคอยให้นมบุตรเป็นเวลายาวนานถึง 2 ปี การทำดีต่อท่านจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูสู่สวรรค์แก่ผู้เป็นลูก

ความรักของแม่ที่มีต่อลูกบางครั้งอาจจะมากจนกระทั่งทำให้แม่เอาอกเอาใจหรือตามใจลูกมากเกินไปซึ่งอาจจะทำให้ลูกเสียคนได้ ดังที่ปรากฏให้เห็นทั้งในอดีตและปัจจุบัน สุภาซิดจึงมีไว้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เป็นแม่ยึดถือปฏิบัติ หรือมีไว้เพื่อเตือนใจเหล่าบรรดาผู้เป็นแม่ที่อาจจะรักลูกผิดทาง ดังสุภาซิดที่ว่า

ณ. Sayangkan anak tangan-tangankan = ‘รักลูกก็จงตีเสียบ้าง’

มีความหมายว่า ตีลูกก็เพื่ออบรมสั่งสอนให้ได้

จากความรักความเอาใจใส่ของแม่ที่มีต่อลูกนับตั้งแต่ลูกปฏิสนธิขึ้นมา โอบอุ้มทะนุถนอม ระหว่างอยู่ในครรภ์ และอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูตั้งแต่ยังแบเบาะจนเติบโตใหญ่ขึ้นมา นับว่าแม่เป็นผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง ดังนั้นลูกควรตระหนักถึงความรักของแม่ที่มีให้ตน และให้บรรดาลูกทำดีต่อท่าน ไม่กระทำการสิ่งที่จะทำให้ท่านทุกข์ใจ มีความรักความกตัญญูต่อท่าน และหากประพฤติปฏิบัติต่อท่านและเลี้ยงดูท่านอย่างดีแล้วพระเจ้าจะประทานรางวัลแก่ลูกที่ปฏิบัติดีนั้นอย่างแน่นอน ตามที่ท่านศาสดากล่าวว่า “สวรรค์นั้นอยู่ใต้ฝ่าเท้าของมารดา”

3.3 สตรีและการหย่าร้าง

สังคมมลายูอิสลามที่มีหลักการของศาสนาอิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เน้นย้ำเป็นอย่างยิ่งให้ภรรยาจงรักภักดี (ต่อฮัต) ต่อสามี เนื่องจากต้องสำนึกในบุญคุณที่สามีเลี้ยงดูตนมา แต่หากสามีไม่ดี ไม่รับผิดชอบในหน้าที่หรือละเลยหลักคำสอนของศาสนา ภรรยาสามารถต่อต้านและเรียกร้องความเป็นธรรม หากไม่ได้รับการแก้ไขใด ๆ จากผู้เป็นสามี ภรรยาสามารถขอหย่าได้หากมิได้รับความเป็นธรรมในชีวิตสมรส ดังสุภาซิดที่สะท้อนภาพที่ภรรยาถูกขืนมาได้ตอบการกระทำของสามีที่ว่า

ณ. anak kunci jahat, peti derhaka = ‘ลูกกุญแจเลว ตู้ทรยศ’ ซึ่งมีความหมายว่า สามีที่เลวไม่ช้าไม่นานจะถูกภรรยาต่อต้าน

สุภาซิดในข้อ ณ. แสดงให้เห็นว่าสตรีมลายูมิได้อ่อนแอยอมให้บุรุษทำร้ายหรือเอาเปรียบ หากสามีไม่ดีภรรยาพร้อมที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อปกป้องสิทธิ์ของตน การกระทำนี้สอดคล้องกับหลักการอิสลามที่ปกป้องสิทธิ์ของภรรยาตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้ว สามีมีหน้าที่ดูแลปกป้องและเลี้ยงดูภรรยาให้ดีที่สุด หากสามีบกพร่องในหน้าที่ ภรรยามีสิทธิ์ที่จะลุกขึ้นมาฟ้องร้อง ต่อสู้ เรียกร้องขอความเป็นธรรมแก่ตนเองได้ ดังที่ มูริด ทิมะเสน (Murid, 1997) อ้างหลักฐานที่รายงานโดย อิบน์ มุลญะฮ (ฮะดีษ เล่มที่ 1850: 594) ความว่า

“แท้จริงมีชายคนหนึ่งถามท่านศาสดาว่า “อะไรคือสิทธิ์ที่ภรรยาจะได้รับจากสามี” ท่านกล่าวตอบว่า “ท่านจะต้องให้อาหารแก่นางเมื่อท่านรับประทานอาหาร ให้เครื่องนุ่งห่มแก่นางเมื่อท่านสวมใส่ อย่าตบใบหน้าของนาง อย่าพุดจาหยาบคายต่อนาง อย่าหนีงไปอื่นวันแต่ให้อยู่กันภายในบ้าน” (p. 25)

เมื่อภรรยามีได้รับสิทธิ์ดังกล่าวจากสามี นางมีสิทธิ์ฟ้องร้องต่อกอฎีย (ผู้ตัดสินว่าด้วยเรื่องศาสนา) ให้สามีของตนมอบสิทธิ์เหล่านั้นแด่ตน หากสามียังไม่ปฏิบัติตาม กอฎียมีสิทธิ์ยกเลิกการแต่งงานของบุคคลทั้งสองได้ (Murid, 1997, pp. 25-26)

สำหรับอิสลามการหย่าร้างเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจที่สุดในบรรดาสิ่งที่พระเจ้าอนุมัติ เนื่องจากอิสลามไม่ส่งเสริมการหย่าร้าง แต่หากครอบครัวใดอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้แล้ว และหากการอยู่ด้วยกันต่อไปรังแต่จะก่อให้เกิดปัญหาไม่จบไม่สิ้นก็เป็นที่ยอนุญาตให้หย่าร้างได้ ดังคำกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลา) กล่าวว่า “ในแนวทางแห่งอัลลอฮ์การหย่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนามากที่สุดในบรรดาสิ่งที่พระองค์ทรงอนุมัติ” (Khurasyid, 1997, p. 65) นอกจากนี้อิสลามยังได้รักษาสีห์ของสตรีในกรณีที่เกิดการหย่าร้างขึ้น ผู้เป็นสามีมีหน้าที่รับผิดชอบให้ค่าเลี้ยงดูและที่อยู่อาศัยแก่ภรรยาเป็นเวลาสามเดือนโดยประมาณ นับตั้งแต่วันที่เกิดการหย่าร้าง พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) กำหนดหลักการในเรื่องนี้ว่า เมื่อเกิดการหย่าร้างขึ้นระหว่างสามี-ภรรยา หากเป็นการหย่าครั้งที่หนึ่งหรือครั้งที่สองและทั้งคู่แยกกันอยู่ ส่งเสริมให้ผู้ที่เคยเป็นสามีอำนาวยสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ภรรยาอันสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ของสามีและฝ่ายภรรยา เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายแก่ฝ่ายภรรยาและเป็นการปฏิบัติตามสิทธิ์ที่ฝ่ายภรรยาพึงได้รับ ดังที่พระองค์อัลลอฮ์ (ช.บ.) ทรงตรัสความว่า

“...และเป็นสิทธิ์แก่บรรดาหญิงที่ถูกหย่า (นางจะต้องได้) สิ่งอำนาวยสุข (เป็นค่าเลี้ยงดูแก่นาง) โดยคุณธรรม เป็นหน้าที่แก่บรรดาผู้เยาว์เกรงทั้งหลายต้องจัดการไปตามนั้น” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์, आयัด 241) (Arab Alumni Association, n.d.)

ช่วงเวลาสามเดือนแรกโดยประมาณ หลังจากการหย่าร้างของสามีภรรยา ในอิสลามเรียกช่วงเวลานี้ว่า อิดตะฮ (iddah) (ระยะเวลาที่รอให้สตรีมีประจำเดือนครบสามรอบ - ผู้เขียน) ในช่วงนี้ ภรรยาจะไม่มีสิทธิ์แต่งงานกับชายอื่นจนกว่าจะพ้นระยะเวลานี้ อิสลามกำหนดช่วงเวลานี้เพื่อรอดูให้มั่นใจว่าสตรีผู้นั้นมิได้ตั้งครรภ์ หากนางประสงค์ที่จะแต่งงานกับชายอื่นก็ให้นางมั่นใจว่ามดลูกของนางไม่มีชีวิตที่กำลังก่อกำเนิดขึ้นมา นอกจากนี้ เป็นการให้โอกาสแก่ภรรยาและสามีในการใช้ระยะเวลานี้ในการไตร่ตรองและกลับมาคืนดีกัน อย่างไรก็ตาม อิสลามกำหนดให้การหย่าร้างครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สองเท่านั้นที่สามีและภรรยาสามารถกลับมาคืนดีกันได้ในช่วงอิดตะฮนี้ ดังความว่า “เมื่อการหย่าร้างของพวกเขาจะครบกำหนดอิดตะฮแล้ว ถ้าจะคืนดีก็จงคืนดีเถิดถ้าหากตกลงที่จะหย่าร้างกันแล้วก็จงปล่อยนางไปแต่โดยดีเถิดโดยให้มีพยานเป็นผู้รู้เห็นสองคน” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์, आयัด 231) (Arab Alumni Association, n.d.) และ “การหย่าร้างนั้นมีสองครั้งแล้วให้มีการยับยั้งไว้โดยชอบธรรมหรือไม่ก็ให้ปล่อยไปพร้อมกับการทำความดี” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์, आयัด 229) (Arab Alumni Association, n.d.)

ทั้งนี้ อิสลามกำหนดว่าหากการหย่าร้างนั้นเป็นการหย่าร้างครั้งที่สามจะคืนดีกันไม่ได้อีก นอกเสียจากว่าภรรยาจะไปแต่งงานกับชายอื่นแล้วเกิดอยู่กันไม่ได้จนหย่าร้างกับสามีใหม่ ภรรยาจึงจะกลับมาคืนดีกับสามีคนแรกได้ ดังปรากฏในอัลกุรอาน ความว่า “ถ้าหากเขาได้หย่านางอีก (เป็นครั้งที่สาม-ผู้เขียน) นางก็ไม่เป็นที่ยอนุมัติแก่เขาหลังจากนั้น จนกว่าจะแต่งงานกับสามีอื่นจากเขา แล้วหากสามี (สามีใหม่-ผู้เขียน) นั้นหย่านางก็ไม่มีบาปใด ๆ แก่ทั้งสอง (ภรรยา กับ สามีคนแรก-ผู้เขียน) ที่จะคืนดีกันใหม่ หากเขาทั้งสองคิดว่าจะดำรงไว้ซึ่งขอบเขตของอัลลอฮ์ได้...” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์, आयัด 230) (Arab Alumni Association, n.d.)

หลักเกณฑ์การหย่าร้างที่กำหนดโดยศาสนาอิสลามนั้นเป็นการรักษาสีทึ่ของบรรดาสตรีผู้เป็นภรรยาทั้งหลาย โดยไม่ให้ต้องตกเป็นเหยื่อของสามีที่ไม่มีความรับผิดชอบหรือกระทำทารุณกรรมแก่ภรรยา มิให้ภรรยาต้องจมปลักอยู่กับปัญหาในชีวิตครอบครัวที่ไม่มีความสุขและไม่สามารถแก้ไขหรือทำให้ดีขึ้นได้อีกแล้ว และเมื่อมีการหย่าร้างเกิดขึ้น ฝ่ายสามีมีหน้าที่ให้ค่าเลี้ยงดูแก่ลูกจนกระทั่งลูกสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง อิสลามกำหนดให้บิดาเป็นผู้รับผิดชอบเรื่องค่าใช้จ่ายทั้งหมดของลูกแต่เพียงผู้เดียว ขณะที่กำหนดให้มารดาเป็นผู้เลี้ยงดูให้ความรักความอบอุ่นและอบรมสั่งสอนลูกเท่านั้น มิจำเป็นต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายใด ๆ ของลูก ดังบทบัญญัติในอัลกุรอานความว่า

“และมารดาทั้งหลายนั้นจะให้นมแก่ลูกของนางภายในสองปีเต็ม สำหรับผู้ที่ต้องการจะให้ครบถ้วนในการให้นม และหน้าที่ของพ่อเด็กนั้นคือปัจจัยยังชีพของพวกเราและเครื่องนุ่งห่มของพวกเราโดยชอบธรรม” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์อัล-บาคอเราะฮ์, อายัด 233) (Arab Alumni Association, n.d.)

การที่อิสลามให้ความสำคัญและเอาใจใส่ต่อสตรีอย่างมาก แสดงให้เห็นว่าสตรีในสังคมอิสลามได้รับการดูแลและปกป้องให้พ้นจากการเป็นเหยื่อของผู้ชายที่ไม่ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ขาดคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรม ไม่มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ตัวและเอาตัวเขาเปรียบสตรี

4. บทสรุป

กล่าวได้ว่า คตินิยมว่าด้วยเรื่องสตรีในสุภาซิมมลาญมีความเชื่อมโยงกับหลักคำสอนในศาสนาอิสลามตามที่ได้มีบันทึกไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลฮาดิษ ความคิดความเชื่อและคำสั่งสอนนั้นสะท้อนแนวคิดและหลักคำสอนของศาสนาอิสลามตามบทบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอาน โดยเฉพาะซูเราะฮ์อัน-นีส้า (An-Nisaa) สุภาซิมมลาญจึงสะท้อนแนวคิดและหลักคำสอนของศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตของสตรี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของหลักการประพฤติปฏิบัติตัวของสตรีที่เป็นหญิงสาว ภรรยา และมารดา หรือแม้กระทั่งสตรีที่เป็นหม้าย หลักการปฏิบัติเหล่านี้เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและเกียรติของสตรี ดังกลุ่มสุภาซิมที่สะท้อนคตินิยมที่ไม่เห็นด้วยกับการมีความสัมพันธ์ทางเพศนอกสมรส แต่สนับสนุนให้ตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติภายใต้การสมรสที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี ในรูปของการสร้างสถาบันครอบครัวบนพื้นฐานของความรักความผูกพันและชีวิตครอบครัวที่มั่นคงภายใต้ความรับผิดชอบของสมาชิกภายในครอบครัว ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของสังคม อิสลามกำหนดหลักการนี้ไว้ในอัลกุรอานดังความว่า “และหนึ่งจากสัญญาณทั้งหลายของพระองค์ คือทรงสร้างคู่ครองให้แก่พวกเจ้าเพื่อพวกเจ้าจะได้มีความสุขอยู่กับนาง และทรงให้มีความรักใคร่และความเมตตาระหว่างพวกเจ้า ” (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัลรูม, อายัด 21) (Arab Alumni Association, n.d.)

นอกจากนี้ หลักการของศาสนาอิสลามยังคุ้มครองสตรีในประเด็นปัญหาว่าด้วยการมีภรรยาสืบคน จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ของหลักการนี้มีพื้นฐานจากการต้องการช่วยเหลือและคุ้มครองเด็กกำพร้า สตรีและหญิงหม้ายให้เป็นผู้ที่มิผู้คุ้มครองดูแล มิให้ตกเป็นเหยื่อหรือเป็นผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ และให้สิทธิที่เท่าเทียมกับภรรยาทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามกำหนดให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของความสามารถที่จะให้ความยุติธรรมในเรื่องเวลาและปัจจัยยังชีพแก่ภรรยาทั้งสิ้นได้ แต่หากทำไม่ได้หรือถ้าทำแล้วจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่ครอบครัวและสังคม ธรรมเนียมพหุภรรยาจะกลายเป็นสิ่งต้องห้าม

ตามหลักฐานจากคำกล่าวในอัลกุรอานที่ยกไว้ข้างต้น หลักการของศาสนาอิสลามยังคุ้มครองสตรีในประเด็นปัญหาว่าด้วยการหย่าร้าง การประพฤติดิปฏิบัติต่อภรรยา และหญิงหม้ายตามที่ได้อภิปรายข้างต้น

ค่านิยมดังกล่าวที่มีต่อสตรีและสังคมมลายูที่ถูกกำหนดโดยแนวคิดของศาสนาอิสลาม กำหนดให้บุรุษและสตรีมีบทบาทแตกต่างกันตามสรีรวิทยา โดยไม่ได้คิดว่าการมีบทบาทที่แตกต่างกันนั้นคือความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ แต่เป็นการเติมเต็มกันและกันให้สมบูรณ์ ดังที่ ชารีฟะฮ์ ซาเลฮา เซด ฮัสซัน (Sharifah & Rashula, 1998) สรุปแนวความคิดเรื่องเพศของชาวมลายูไว้ว่า บุรุษและสตรีมีสิทธิเท่าเทียมกันอันเป็นมโนคติที่เน้นการเติมเต็มให้กันและกันของทั้งสองเพศ และในทัศนะของอิสลาม เพศชายและเพศหญิงมีสถานะเสมอกัน ความดีและการยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา และคุณธรรมจริยธรรมคือตัวชี้วัดการมีคุณค่าและเกียรติของทั้งหญิงและชาย ดังคำสอนในอัลกุรอานความว่า

แท้งจริงชายผู้รอบน้อมและหญิงผู้รอบน้อม	ชายผู้ศรัทธาและหญิงผู้ศรัทธา
ชายผู้รักดีและหญิงผู้รักดี	ชายผู้สัจจริงและหญิงผู้สัจจริง
ชายผู้อดทนและหญิงผู้อดทน	ชายผู้ถ่อมตัวและหญิงผู้ถ่อมตัว
ชายผู้บริจาคทานและหญิงผู้บริจาคทาน	ชายผู้ถือศีลอดและหญิงผู้ถือศีลอด
ชายผู้รักษาความบริสุทธิ์ของเขาทั้งหลาย	และหญิงผู้รักษาเช่นกัน

พระองค์ทรงเตรียมไว้สำหรับเขาทั้งหลายซึ่งการอภัยโทษและรางวัลอันใหญ่หลวง (อัลกุรอาน, ซูเราะฮ์ อัลอาซาบ, आयัต 35) (Arab Alumni Association, n.d.)

การศึกษาค้นคว้าวิจัยพบว่าศาสนาอิสลามมิได้มีอิทธิพลที่ทำให้หญิงชาวมลายูมุสลิมถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหรือถูกกดทับตามที่คิมและคณะ (Kim et al., 2019) เสนอในงานของพวกเขา ในทางกลับกัน ผู้วิจัยพบว่าหลักคำสอนของศาสนาอิสลามปกป้องและคุ้มครองสิทธิของสตรีมิให้ถูกเพศชายกดขี่ข่มเหงหรือเอารัดเอาเปรียบ ดังเช่นในกรณีที่หากมิได้รับความเป็นธรรมจากสามี ก็สามารถเรียกร้องขอความเป็นธรรมได้ และหากยังมีได้รับความเป็นธรรมก็สามารถขอให้สามีปลดปล่อยตนเป็นอิสระด้วยการขอย้ายได้ ส่วนในประเด็นที่ราฮิมะฮ์ และชัยฟูล (Rahimah & Shaiful, 2014) เสนอว่า ระบบปิตาธิปไตยของชนมลายู ต่ำหนีสตรีที่ทำผิดศีลธรรมทางเพศ หรือออกนอกกรอบขนบธรรมเนียมประเพณีและบรรทัดฐานของสังคม แต่หากเพศชายทำผิดจะไม่ถูกตำหนิ หากมองในมุมมองอิสลามจะเห็นว่า ไม่ว่าเพศหญิงหรือเพศชาย ศาสนาไม่อนุญาตให้มีเพศสัมพันธ์นอกสมรสหรือทำผิดคุณธรรมจริยธรรม และหากฝ่าฝืนหลักคำสอนก็ถือว่าคนผู้นั้นไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายทำบาปใหญ่

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- Arab Alumni Association สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. (n.d.) *Al-quran plae Thai* อัลกุรอานแปลไทย [Al-Quran with Thai Translation]. Salafythai. Retrieved April 2021, from <https://salafythai.com/wp-content/uploads/2021/03>
- Khurasyid Ahmad ครุซิด อะหมัด. (1997). *Chivit kropkhrua nai Islam* ชีวิตครอบครัวในอิสลาม [Family life in Islam] (Phiched Kalamkaset, Trans.). Islamic Academy.
- Klangpanyathai คลังปัญญาไทย. (2020). *Suphasit sorn ying* สุภาซิตสอนหญิง [Proverb for woman]. Retrieved December 6, 2020, from <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/สุภาซิตสอนหญิง>
- Muhammad bin Ibrahim Al-Tuwajre มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตตุวัยญีรีย. (2010). *Botlongthot karn kratham phit praweni* บทลงโทษการกระทำผิดประเวณี [Punishment for adultery] (Yusuf Abubakr, Trans.). Islammore. Retrieved May 13, 2020, from <https://www.islammore.com/view/2216>
- Murid Timasen มูรีด ทิมะเสน. (1997). *Karn lueak khukrong* การเลือกคู่ครอง [Choosing a spouse]. Ruankaew Printing.
- Sufaum Usman ซุฟอัม อุซมาน. (2015). *Karn patibat tor phor mae nai satsana Islam* การปฏิบัติต่อพ่อแม่ในศาสนาอิสลาม [Treatment of Parents in Islam]. Islammore. Retrieved March 3, 2022, from <https://www.islammore.com>
- Syed Murtadha Mutahhari ซะอีด มุรฏะฮฺ มุฏะฮฺฮารี. (2002). *Islam kab karntangkay khong satri* อิสลามกับการแต่งกายของสตรี [Islamic modest dress] (Kittima Amorthat, Trans.; 2nd ed.). 14 Publication.
- The Royal Institute ราชบัณฑิตยสถาน. (1999). *Pojananukrom chabab Rachabanditayastan por sor 2542* พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 [Royal Institute Dictionary 2542. Nanmeebooks Publications.
- Yusuf Al Qaradawi ยูซุฟ อัลกออฎอวีย. (2004). *Al Halal lae Al Haram nai Islam* อัลฮะลาลและอัลฮารอมในอิสลาม [Al Halal and Al Haram in Islam] (Banjong Binkason, Trans.). Islamic Book Center.

ภาษาต่างประเทศ

- Abdullah Hussain. (1991). *Kamus Istimewa Peribahasa Melayu Edisi Kedua*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Ali Unal. (2006). *The Qur'an with annotated interpretation with modern English*. The Light Inc.
- Bahiyah Abdulhamid, Sharifah Zaleha Syed Hassan, & Rashula Ramli. (1998). Men and women in Malay proverbs: An analysis of Malay gender ideology. In *Kedudukan dan Citra Wanita dalam Sumber-sumber Tradisional Melayu* (p.148-158). Pusat Teknologi Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Kim, K. H., Rou, S. Y., Tengku Intan Marlina Tengku Mohd Ali, & Kim, J. (2019). Female Stereotyping and Gender Socialization through Proverbs and Idioms: A Comparative Study of Malaysia and Korea. *Asian Women Journal*, 35(3), 25-44. <https://doi.org/10.14431/aw.2019.09.35.3.25>
- Lajnah Ima'illah USA. (2019). *Surga di bawah Telapak Kakimu*. PPLI Indonesia.

- Mohd.Tajuddin Hj. Abd.Rahman. (1999). *Kamus Peribahasa Melayu untuk Pelajar*. Penerbit Fajar Bakti Sdn.Bhd.
- Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdulrahman. (1998). *The Encyclopedia of Malaysia: Early history*. Archipilargo Press.
- Nor Atiqah ghazali. (1996). *Poligami yang disalahertikan*. Perniagaan Jahabersa.
- Rahimah Hamdan & Shaiful Bahri M.D. Radzi. (2014). Gender perspective in Malay proverbs. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 22(1), 99-106. doi: 10.5829/idosi.mejsr.2014.22.01.21829
- Rosnah Baharudin. (2000). *Belahan Jiwa Wanita dalam Novel A. Samad Said*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sharifah Zaleha Syed Hassan & Rashula Ramli. (1998). *Kedudukan dan Citra Wanita dalam Sumber-sumber Tradisional Melayu*. Pusat Teknologi Pendidikan, Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Syed Muhammad Naquib Al-Attas. (1972). *Islam dalam Sejarah dan Kebudayaan Melayu*. Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Za'ba. (1965). *Ilmu Mengarang Melayu*. Dewan Bahasa dan Pustaka.